

DANSK SØFORSIKRINGS FÆDRE

FRA 1726

Personligheder og milieu

av

LOUIS E. GRANDJEAN

Den engelske historiker *Arnold J. Toynbee* har fremsat den tese, at udfordringer, som milieuet skaber, må besvares av de skabende personligheder. Den franske biolog *Lecomte du Noüy* har suppleret tesen ved at hævde, at en forudgående tids-epokes ustabile forhold beforder udviklingen på en naturlig måde, driver de skabende personligheder frem. Professor *Knud Fabricius* har fremhævet, at den store nordiske krig (1709–20) frembragte helt nye personligheder indenfor den københavnske forretningsverden og nævner vinhandler Vilh. Edinger, Herman Fabritius, Abraham Lehn, salthandleren Jørgen Thormøhlen, korngrosserereren Abraham Klöcker og fabrikant Fred. Holmsted^o. En særlig ustabilitet i tiden før 1726 havde den frygtelige pest i 1711 skabt ved at bortrive ikke mindre end $\frac{1}{3}$ av Københavns befolkning, så der var meget at bygge op, det var en udfordring til de nye kræfter. Du Noüy betegner netop al udvikling som svingning. Det er forøvrigt den samme idé, som fik lyrisk udtryk i *Ambrosius Stubs* digt fra 1730:

Hvad vindes ved verdens vidtløftige hav?
O, susende farer i skummende trav!
Snart vippe vi oppe
på bølgenes toppe,
snart nærmes vi grunden i flyvende spring.

Når vi nu skal kaste blikket på stifterne av det første danske søassurance compagni, vil vi få at se, at det i 1726 var skabende

personligheder indenfor datidens big business, der fra grunden byggede noget nyt op mod susende farer i skummende trav på verdens vidtløftige hav. Det var netop storredere og storkøbmænd, for hvem søforsikringen havde den største praktiske og økonomiske betydning således som vi forøvrigt ser det, hvergang der herhjemme er stiftet et nyt søforsikringselskab.

Hvori bestod nu datidens udfordringer? Vi finder dem i stifternes ansøgning til majestæten som tre hovedfaktorer, der med moderationer ville være gældende den dag i dag:

1. Valutabesparelser. Det er stor skade, hedder det, at rede penge må jævnlig udsendes for at effektuere assurance udenlands,

2. de udenlandske søforsikringer belastes med høje vekselskurser, med provision til faktorer, courtage til mæglerne, notarsalærer og policepenge,

3. del credere risikoen er stor, da de udenlandske private assurandører ofte går fallit, gør ophævelser ved skadeserstatninger og ofte kræver mange procenters dekort i erstatningssummerne.

Den væsentlige tanke er altså, at kompagniet skal billigøre søforsikringerne, skaffe større sikkerhed og en mere kulant skadesbehandling. Da kompagniet kom i virksomhed, ses det av forhandlingsprotocollen, at man er godt orienteret om de præmier, der noteredes i udlandet, så at den præmiepolitik, man førte, ikke indebar underbydning. Hvis man havde startet med at konkurrere med præmierne, ville man have gjort hele foretagendet hasarderet. Det hed da også 4 år efter starten, at man „har altid rettet sig efter en kurs, som andre steder er gængse“ og søforsikringer på Trankebar og Kina „forsikres for den samme præmie, som man kan få det for ved londonske assurance compagni“.

Porteføljen var ikke stor nok og risikospredning kunne man ikke skaffe sig ved reassurance, så det var klogt, at man fulgte verdensmarkedets noteringer.

Hele den søforsikringstekniske forhistorie er behandlet flere gange av adskillige forfattere¹. Det skal kun gentages, at de

danske alimenter blev avdækket i Hamborg og Holland gennem derværende faktorer, men at der også på børsen i København var assurancemæglere, eller som vi nu ville kalde dem general-agenter for de udenlandske particulære søassurandører, som påtog sig avdækningen. Enkelte danske stærke finansmænd har sikkert også facultativt løbet sørisci nu og da uden at være praktisk organiseret. Da søassurance compagniet blev stiftet, fik disse danske particulære assurandører fortsat lov til at dække excedenter, når kompagniet havde overtaget sine maximaler.

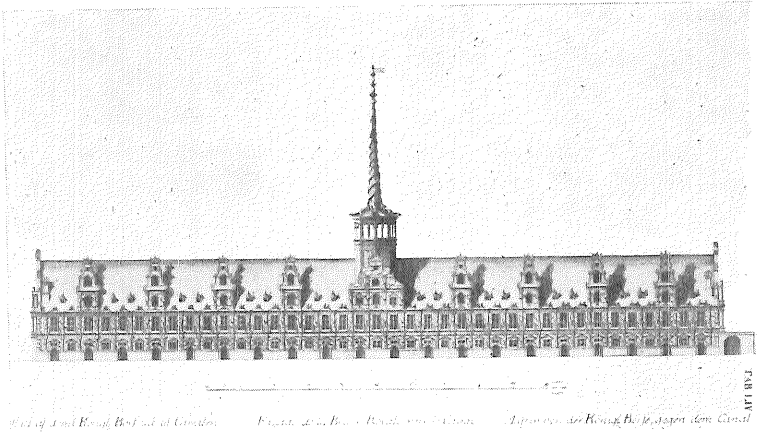
Den danske kompagnidannelse må antages at have fået et stød udefra, idet der i 1720 og kort derefter blev stiftet assurance compagnier i Holland og i London.

Chr. Thorsen ville gerne udpege den mand, som var den egentlige ledende kraft², men som det skal påvises drejede det sig snarere om et fint afstemt team work, selvom et par av de betydende mænd nok har trukket hovedlæsset.

*

Den ældste av stifterne av Det kgl. octr. Sø Assurance Compagni var den 67-årige *Vilh. Edinger* (1659–1733) av den formuende vinhandlerslægt, der stod i nær forbindelse med familierne Lehn og Motzfeldt. Han var gift med den rige Wigand Mickelbechs datter og var en av Københavns største skibsredere. Han var en meget anset mand, der i 1691 var med til at udarbejde den nye børsordinans, og da han foruden varehandlen og rederiet også beskæftigede sig med pengeudlån, kommissions- og vexelforretninger, må man vistnok have lov til at antage, at han på børsen ved sine mæglerforretninger også har virket som assurancemægler. Chr. IVs i årene 1619–40 opførte børs var sygnet hen og blev først åstedet for livlig handelsomsætning fra 1680, da bygningen blev istandsat og børsordinansen var netop et udtryk for oplivelsen av børsforretningerne. Børsen blev fra starten søassurance compagniets virkefelt.

Sammen med en anden av stifterne Abraham Klöcker og en tredje købmand indgav han 1723 forslag om at give det forarmede København monopol på oplag av de fire specier (vin,

Børsen i København, hvor det kgl. octr. Søassurance Kompagni havde sine første kontorlokaler. Stik fra Thuras „Den danske Vitruvius“, 1746–49.

druebrændevin, salt og tobak), som blev gennemført samme år som søassurance compagniet blev stiftet. Edinger var endvidere direktør i Asiatisk Kompagni og virksomt medlem av kommissionen til „commerciens og negociens opkomst“. Han må have været en meget magtfuld kraft ved kompagniets stiftelse.

Den næstældste 53-årige stifter var *Abraham Klöcker* (1673–1730), der i sin manddoms bedste alder regnedes for en av hovedstadens driftigste handlende, der som nævnt var medforslagsstiller til monopolet på oplag av de fire specier. Han var dertil direktør i Vestindisk-guineisk Kompagni og hans praktiske indsigt blev i høj grad taget i brug av det offentlige.

Disse to direktører i de oversøiske handelskompagnier må have været de ledende kræfter ved assurance kompagniets stiftelse og dem, der fra stiftelsen har tilført kompagniet en jævn strøm av risici.

Den tredje stifter var den 43årige *Frederik Holmsted* (1683–1758), som var en stor dygtighed, der faktisk havde arbejdet sig op fra neden. Han begyndte som bogholder både i Vestindisk-guineisk Kompagni og Asiatisk Kompagni og blev direktør for det første. Han var særlig skabende ved sit initiativ og anlagde 1716 et kattunstrykkeri, i 1738 oprettede han et linned-

spindleri med tilhørende væveri og var aktionær i Henrik Rosteds værker. Han var industrimanden i stifterkredsen, som lagde overordentlig energi og dygtighed for dagen. Han blev kommitteret i commercekollegiet, borgmester i København og medlem av adskillige betydningsfulde kommissioner. Om hans format vidner også, at det var ham, der tog initiativet til købet av St. Croix av den franske regering. Om hans menneskelige kvaliteter får vi et lille blik ved den kendsgerning, at han allerede 1727 protesterede mod vestindisk kompagnis deltagelse i slavehandlen, selvom det var forgæves. Holmsted må have været en drivende kraft i indercirklen. Han var selv godsejersøn og hans søn Thomas blev i 1765 adlet under navnet Hiemskiold³.

Den fjerde og ligeledes 43årige stifter *Christian Berregaard* (1683–1750) var justitsråd, senere konferensråd og amtmand og hørte således administrationen til og har været en god formidler av kontakterne med regeringen. Han var en rig gods-ejer, der ejede både Kølbygaard og Borreby. Det var således også landbruget, han kom til at repræsentere.

Den femte 42årige stifter *Didrich Seckmann* (1684–1743) repræsenterede den vigtige juridiske sagkundskab. Han var først assessor i højesteret i 1726 og fra 1737 højesteretspræsident (justitarius). Han var en stor kulturpersonlighed, som stod Ludvig Holberg nær og som sikkert fik Holberg til at blive aktionær i kompagniet. Seckmann besørgede anonymt en del oversættelser av Molière og Regnard. Han blev justitsråd 1728 og etatsråd 1740.

Den sjette og sidste stifter var *Hans Jørgen Soelberg*. Da han i 1712 købte gravsted ved Nicolai kirke kaldtes han handelsmand. Han døde 1753 som justitsråd⁴. Han var medlem av direktionen for den danske slavekasse og blev kommissær i courantbanken ved dens oprettelse, så han har åbenbart haft finansiell indflydelse. Soelberg har i høj grad haft med kompagniets daglige ledelse at gøre, thi fra stiftelsen var han den ene av de to til at „considerere og føre correspondancen“.

Klöcker og Holmsted blev kommitterede ved policernes expedition, Seckmann og Edinger blev kommitterede ved for-

sikringskassen, så posterne var besat med de rette sagkyndige. Der er næppe tvivl om, at disse 6 indbydende stiftere var en kreds av skabende personligheder, som nok var i stand til at få kompagniet i sving, selvom kapitalen i starten kun var 150.000, hvad der ikke var meget, når de beløb, der var i risiko i de første år rundt regnet var 7–8 gange større, idet bruttopræmierne årlig lå omkring 50.000 rdl. Kapital fattedes også i høj grad i denne periode.

*

Det er betegnende, at der blandt de particulære assurandører i Hamborg, Holland og England var mange formuende jøder. Dem havde København netop ikke. Samme år som kompagniet blev stiftet 1726 bestemte et kgl. reskript, at de jøder, der ville nedsætte sig herhjemme enten skulle eje en kapital på ikke mindre end 1000 rdl. eller opsætte nogle fag huse eller indrette et manufaktur (fabrik) med sarger eller andre uldne stoffer. Staten ville gerne have de formuende jøder ind. Københavns magistrat gik imod: „jøderne er prejudicerlige for denne stads indbyggere“⁵. Først 1780 fik den første jøde grossererborgerskab i København. Men blandt de stiftende aktionærer var der dog een jøde, doktor Jens Bing. I 1701 var der stadig kun 16 jødiske familier i København og tallet har ikke været meget større i 1726. Den ligeledes meget lille franskreformerte koloni var bedre repræsenteret ved Abbestee, Bon-sach og Jean Jean. Den i Lyon fødte bogtrykkersøn og store eventyrer Jean Henri Huguetan, greve av Gyldensteen, som var blevet bankier og finansmand var i 1722 blevet Edingers med-direktør i Ostindisk Kompagni og gav råd ved Courantbankens oprettelse. Han hørte til storkansleren U. A. Holsteins nærmeste venner og havde kongehusets bevågenhed. Mellem den lille kreds av franske familier var der stort sammenhold. Huguenotefterkommere var i flere generationer aktionærer både i Asiatick Kompagni og i Søassurance Kompagniet.

Der tør vel hævdes, at intet senere stiftet dansk søforsikringsselskab har haft så formående promotorer eller kunnet

præstere en finere konstellation i deres bestyrelser. Mens de ældre indenfor bestyrelsen har bidraget ved deres erfaring og indflydelse, må det vel, *hvis* vi med Chr. Thorsen vil udpege een som den egentlige drivkraft, være Soelberg, som kom til at virke som forretningsfører, der i alle enkeltheder har ført sagen sejrrikt igennem.

Disse miniature billeder udgør vel en lille mosaik, som giver os et begreb om de mennesker, der stod bag dansk søforsikrings oprettelse i dette land i 1726 og det samarbejde, som førte til realisationen av planen, om hvilket der ikke før har været offentliggjort noget. Værket var levedygtigt nok og det varede da også mere end 200 år førend kompagniet, som det hedder i Stubs digt, nærmede sig grunden i flyvende spring, men det var ikke stifternes skyld. Da likvidationen måtte foretages var det andre kræfter, der stod i spidsen og kompagniet havde efter 1850, da konventionen fornyedes og alle monopolrettigheder definitivt var mistet, efterhånden fået noget sælsomt rudimentært over sig.

Det er skabende personligheder, der skaber og ødelægger de menneskelige institutioner, som skabes i milieuet, det er aldrig institutionerne, som har levkraft i sig selv, de kræver levende menneskers kvalitet og varme.

Noget andet er, at de danske søassurandører lod kompagniet gå ned. De skulle sikkert ikke have gjort det, men de nærmere omstændigheder, hvorunder det skete, kan ikke fortæles endnu.

NOTER OG HENVISNINGER

- 0) Se Det Danske Folks Historie V b. Kbhvn. 1929 pag. 258.
- 1) Således i Chr. Thorsens 200 års jubilæumsbog om det kgl. oct. Søassurance Compagni. 1926, i Geo. K. Schiørring: Den danske Søforsikringspolice og i Albert Olsen: Om Søassurance i Danmark til Danske Løvs Tid. Kbhvn. 1919.
- 2) Se Thorsens bog pag. 101.
- 3) Oplysningerne om stifterne er hentet fra Dansk Biografisk Lexicon, som ikke var udkommet, da Thorsen skrev sin jubilæumsbog.
- 4) Soelberg er den eneste, Dansk Biografisk Lexicon ikke har biograferet, oplysningerne har jeg velvilligst fået av administrator, dr. phil. Albert Fabritius' samlinger vedr. Nicolai Kirke.

- 5) Se Wolmer Clemmensen: De religiøse systemers indflydelse på de erhvervsetiske princippers udvikling i Danmark. Doktordisputats 1940. pag. 261 ff.

Jeg gør opmærksom på, at overlæge dr. med. Poul J. Reiter i sin Lutherbog 1940 i indledningen udfra den psykiatriske pathografi beskriver historiens dynamik som et kompliceret sammenspil av kræfter mellem personligheder og milieuet, mellem enkeltpersoner og materielle faktorer. I erhvervslivet kommer dette sammenspil tydeligst til udtryk.